

roolin. Sen sijaan Kohlheim ei nosta lainkaan esiin muita nimiä, vaikka kaunokirjallisuudessa luonnollisesti tavataan esimerkiksi yritysten, tuotteiden, eläinten, kulkuvälineiden ja tapahtumien nimiä.

Kohlheimin teos ei täytä kirjallisuuden nimien tutkimuksen oppikirjan tai perusteoksen paikkaa, mutta se laventaa alan tutkimusta ja kenties innostaa paneutumaan kenttään kattavammin ja monitieteisemmin. Kaikkiaan se on kuvaus henkilön- ja paikannimistä ja niiden moninaisista ominaisuuksista valitussa kaunokirjallisuudessa, ei systemaattinen tutkimus kirjallisuuden nimien funktioista.

TERHI AINIALA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

JOHANNA VIRKKULA
etunimi.sukunimi@gmail.com

Terhi Ainiala on suomen kielen
yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa.
Johanna Virkkula on slaavilaisen
filologian tohtori.

Lähteet

- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA – SJÖBLOM, PAULA 2008: *Nimistöntutkimuksen perusteet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- AMEEL, LIEVEN – AINIALA, TERHI 2018: *Toponyms as prompts for presencing place. Making oneself at home in Kjell Westös's Helsinki*. – *Scandinavian Studies* 90 s. 195–210. <https://doi.org/10.5406/scanstud.90.2.0195>.
- BERTILLS, YVONNE 2003: *Beyond identification. Proper names in children's literature*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- HOUGH, CAROLE (toim.) 2016: *The Oxford handbook of names and naming*. Oxford: Oxford University Press.
- JANNIDIS, FOTIS 2004: *Figur und Person. Beitrag zu einer historischen Narratologie*. Berlin: De Gruyter.
- KOHLHEIM, ROSA – KOHLHEIM, VOLKER 2008: *Duden. Lexikon der Familiennamen*. Mannheim: Duden.

Teksti ja tutkinta

Roosa Rentola: *Kielestä kiinni. Kuinka kielentutkimusta käytetään rikosten selvittämisessä?* Sastamala: Warelia 2019. 137 s. ISBN 978-952-5940-57-2.

Forensinen lingvistiikka on suomalaisille tuttu sanapari esimerkiksi Ulvilan surmien ja Enkeli-Elisan tapauksista, joissa rikos- tai riitajuttuun liittyy tekstuaalista todistusaineistoa. Roosa Rentolan yleistajuinen teos *Kielestä kiinni: kuinka kielentutkimusta käytetään rikosten selvittämisessä?* esittelee kahdeksan tällaista tapausta, joissa forensinen lingvistiikka oli ratkaisevassa osassa. Päätelmien teko tekstien ja nauhoitteiden analyysin perusteella on kuin suoraan salapoliisiromaanista, mutta mihin päätelmät perustuvat

ja mitä forensinen lingvistiikka ylipäätään pitää sisällään?

Forensinen lingvistiikka on kielitieteellistä soveltavaa tapaustutkimusta esitutkinnan tai oikeuskäsittelyn yhteydessä. Tutkimus tehdään yleensä poliisin mutta mahdollisesti myös vastaajan tai kantaajan toimeksiannosta. Tutkimuksen kohde on tutkintaan tai oikeusjuttuun liittyvä puhuttu tai kirjoitettu teksti, ja sovellettava menetelmä vaihtelee tutkimuskohteen ja -kysymyksen mukaan. Forensisen lingvistiikan naapuriala on forensisen fonetiikka, jossa tarkastellaan puheen akustisia ominaisuuksia. *Forensinen lingvistiikka* voidaan ymmärtää myös yleisnimitykseksi, joka kattaa molemmat alat. (Salmi-Tolonen 2008: 375–378.)

Alan osa-alueiksi on lisäksi esitetty kolmijakoa kirjoitetun lakikielen tutkimukseen, oikeusprosessin vuorovai- kutuksen tutkimukseen sekä tutkimukseen forensisen lingvistin työskentelystä asiantuntijatodistajana (Coulthard 2010). Käytännössä analyysin kohteena voi olla esimerkiksi laissa käytetyn sanan merkitys ja tulkinta, tekstin tyylipiirteet kirjoittajan tunnistamiseksi tai profiloimiseksi, hätäpuhelun autenttisuus tai tapauksen tulosten raportointitapa asiantuntijatodistelussa.

Forensisen lingvistiikan lähtölaukaukseksi esitetään yleensä Lundin professorin Jan Svartvikin niin kutsuttuja Evans-tutkimuksia vuodelta 1968 (Svartvik 1968). Niiden jälkeen ala on kasvanut ja kehittynyt, ja tätä nykyä tutkimuskeskuksia onkin ympäri maailmaa: ainakin Englannissa, Saksassa, Espanjassa, Alankomaissa ja Kiinassa. Suomessa forensisen lingvistiikan ala on kuitenkin aivan alkutekijöissään. Aihepiiristä suomenkielistä tietoa etsivä joutuu lehtijuttujen ohella tyytymään muutamaan artikkeliin (ks. esim. Salmi-Tolonen 2008; Tiililä 2014), yhteen oppinnäytetyöhön (Rentola 2017) ja tässä arvioitavaan kirjaan.

Kielestä kiinni

Kielestä kiinni on forensista lingvistiikkaa käsittelevä populaariteos, joka tutustuttaa lukijan siihen, miten rikostutkinta voi käytännössä edetä, kun juttuun liittyy lingvististä aineistoa. Tekijä on koulutukseltaan poliisi ja suomen kielen maisteri ja työskentelee Poliisiammattikorkeakoulun poliisiviestinnän lehtorina.

Johdantoluvun jälkeen kirja esittelee kahdeksan todellista rikostapausta, joiden tutkinnassa on hyödynnetty forensista lingvistiikkaa. Yhdessä tapauksessa kyse on forensisesta fonetiikasta. Kirjaan valitut tapaukset ovat amerikkalaiset Unabomber-terroristijuttu ja Colemanien kolmoismurha, brittiläiset Peter Chapma-

nin, Diana Leen ja Garry Weddellin murhajutut ja Jenny Nichollin katoaminen sekä suomalaiset Carl J. Danhammerin petosjuttu ja Ulvilan surma.

Ulvilan surmaa lukuun ottamatta kaikille Rentolan esittelemille tapauksille yhteistä on se, että niissä on vertailtu puhe- tai tekstinäytteitä ja pyritty niiden pohjalta tunnistamaan tekijä, joskin Unabomberin tapauksessa tutkimuksen päätavoite oli profilointi ja tunnistaminen tuli ajankohtaiseksi vasta kieleen pohjaavan profiloinnin tuotettua tulosta. Ulvilan surmassa tutkimuksen tavoitteet liittyvät hätäpuhelun tekstuaalisen statuksen selvittämiseen: Kuinka hätäpuhelu tuotettiin – oliko se aito, vai kuuluuko taustalla edeltä nauhoitettuja ääniä? Kuinka monta puhujaa nauhoitteella puhuu? Miten puhelu suhteutuu verrokkinauhoitteisiin ja siihen, mitä aidoista tai esimerkiksi rikoksen tekijän itsensä soittamista hätäpuheluista tiedetään? Yhteistä teoksessa käsitellyille tapauksille siis on, että ne edustavat niin sanottua alkuperäanalyysia (*forensic authorship analysis*; Grant 2008). Tätä ei teoksessa jostain syystä todeta.¹

Teoksessa käsitellyjä tapauksia voidaan jaotella niihin liittyvän tutkimusaineiston perusteella. Unabomber-jutussa profilointiaineisto oli terroristin kolmeen eri lehteen lähettämä 35 000 sanan manifesti, kun taas Ulvilan surman tutkinnassa tarkasteltiin epäillyn soittamaa hätäpuhelua. Peter Chapmanin, Diana Leen ja Jenny Nichollin tapauksissa analysoitiin uhrin puhelimesta lähetettyjä tekstiviestejä, joita epäiltiin rikoksen tekijän lähettämiksi. Garry Weddellin tapauksessa tutkittiin itsemurhakirjeen aitoutta ja Carl J. Danhammerin kohdalla näennäisesti 12:n eri kirjoittajan yhteensä 101 fak-

1. Nimityksen suomennos on omani. Huomattakoon, että englannin kielessä *authorship* voi viitata paitsi tekijään tai tekijöihin myös tekotapaan, mistä syystä käytän suomennoksessa sanaa *alkuperä*.

sin tekijyyttä. Chris Colemanin tapauksessa aineisto koostui sähköpostiviesteistä, kirjeistä ja murhapaikalle maalausta graffiteista. Kaikissa tutkimuksissa käytettiin luonnollisesti myös vertailuaineistoa, muun muassa epäiltyjen kirjoittamia tekstejä. Rentolan teos esittelee aineistoja ja nostaa esille mielenkiintoisia tekstuaalisia seikkoja ja yksityiskohtia, jotka päätyivät analyysin keskiöön.

Kurkistus piileviin prosesseihin

Tapausjoukon aineistojen kirjo ja niiden tarkastelun kuvaus teoksessa havainnollistaa alkuperäanalyysin ja erityisesti vertailevan alkuperäanalyysin tutkimusprosessia. Teksti- ja sähköpostiviestit ovat ehkä ilmeisiä tutkittavia tekstejä, mutta graffitit saattavat ainakin tottumattomalle lukijalle tulla yllätyksenä. Lisäksi tapauskertomuksissa toistuu lingvistin näkökannalta samankaltainen tapahtumajärjestys: poliisiviranomaisen epäily tekijyydestä ja kääntymisen kielentutkijan puoleen, analyysissä esiin tulevat huomiota herättävät tekstin piirteet – esimerkiksi sanasto, välimerkkien käyttö, kirjoitusvirheet, rakenne, sanojen ja virkkeiden pituus sekä tekstin sisältö ja sävy –, tutkimuksen johtopäätös sekä lopulta kielitieteellisen näytön merkitys ja näytön merkityksen käsittely oikeudessa. Edellä kuvatun kaltainen tutkimusprosessin kuvaus havainnollistaakin hyvin, millaisia käytännön kysymyksiä forensisen lingvistiikan hyödyntämiseen ja metodologiaan sekä asiantuntijatodisteluun liittyy.

Oikeusviranomaisten tuntemus alasta ja kyky arvioida forensisten lingvistien pätevyyttä ja asiantuntijatodistelua on tutkimusalalla keskeinen puheenaihe (ks. esim. Solan 1998, 2010; Broeders 1999; Coulthard 2010). Tämä tulee esiin myös Rentolan tapausjoukossa: kirjan tapauksista ainakin Unabomberin, Colemanin ja Nichollin kohdalla vastaaja kyseenalaisti kielitieteellisen näytön. Oikeus kuitenkin

piti näyttöä luotettavana, ja ainakin Unabomberin tapauksessa vastaajan argumentteihin vastattiin tilastotieteen menetelmin tuotetuin todennäköisyyksin. Kenties teoksessa olisi voitu kuitenkin huomioida myös tapauksia, joissa kielitieteellinen näyttö ja lingvistin lausunto on suljettu kokonaan käsittelyn ulkopuolelle (ks. esim. Salmi-Tolonen 2008: 392).

Tiedettä ja toimeksiantoja

Kirjan kahdeksan tapausta ja niiden kuvaukset ovat keskenään melko samankaltaisia tapaustutkimuksia, joissa hyödynnetään alkuperäanalyysiä. Ne hahmottavat kuitenkin tutkimusprosessin sijoittumista laajempaan tutkinta- ja oikeusprosessiin. Usean tapauksen melko pintapuolinen tarkastelu havainnollistaa toimintatapoja ja sitä, minkälaisia haasteita ja vaatimuksia tutkimustyö tuo mukanaan, kun tutkimus on soveltavaa ja liittyy kiinteästi oikeuskäsittelyyn. Voi kuitenkin pohtia, kuinka todenmukaisen kuvan teos antaa forensisestä lingvistiikasta alaa tuntemattomalle lukijalle: näyttöäytykö se luotettavana tieteenä, jos siitä kerrotaan tutkimusprosessit karkeasti yksinkertaistaen?

Maallikkokäsityksiin liittyvät ongelmat tiivistyvät hyvin johdantoluvussa kerrottuun kertomukseen, jossa Rentolan kollegat kiistävät koko kielentutkimuksen varteenotettavuuden ja toteavat kielitieteellisen näytön oikeuskäsittelyssä pelottavaksi ajatukseksi. Nähdäkseni tällaisia pelkoja voisi liennyttää nimenomaan syventymällä tapaustutkimusten validiuteen ja luotettavuuteen liittyviin kysymyksiin, joita ei dekkareissa käsitellä.

Kielestä kiinni -teoksen kertomukset mukailevat dekkarinarratiivia vähän liiaksikin, kun tieteellisessä tekstissä itsestään selvä kattava selonteko tutkimuksen metodologiasta on jätetty pois. Tutkimusten ja niiden tulosten suoraviivaiset tiivistykset ovat omiaan vahvistamaan olettamusta analyysin yksinkertaisuudesta. Oivalta-

vatkin huomiot ja selkeä selostus erilais-
ten piirteiden merkityksestä jäävät vaille
ansaitsemaansa painoarvoa, kun niiden
tueksi ei esitetä sitä tieteellistä perustaa,
jonka ansiosta analyysi on alun perinkin
katsottu oikeuskäsittelyssä todistusvoi-
maiseksi.

Jotta forensinen lingvistiikka nähtäi-
siin myös Suomessa yhtä luotettavana ja
validina tieteenä kuin muutkin forensiset
tieteet, se ei saa jäädä murhakertomuksen
jalkoihin. Määritellyn metodologian ja hy-
vien käytäntöjen vakiinnuttaminen ei sitä
paitsi ole tarpeen vain maallikkokäsitysten
oikomiseksi vaan myös alan itsensä edistä-
misen vuoksi. Siksi tarvitaankin myös tie-
teeseen vankasti ankkuroituja forensisen
lingvistiikan julkaisuja, joissa analyysin
tulosten ohella myös tutkimuksessa hyö-
dynnetyt kielentutkimuksen teoriat ja me-
netelmät esitellään perin pohjin. Vaikka
Kielestä kiinni on populaariteos, olisi sillä
ollut potentiaalia syvempään ja mielen-
kiintoisempaan pohdiskeluun etukannen
kysymyksestä ”Kuinka kielentutkimusta
käytetään rikosten selvittämisessä?”

Kielestä kiinni on helppolukuinen ja
aiheesta kiinnostuneelle viihdyttävä ko-
koelma ytimekkäästi kerrottuja tosia ri-
kostarinoita. Tapahtumien ja tutkinnan
kulku esitetään mielekkäästi, ja rikoksiin
liittyvästä kielitieteellisestä tutkimuksesta
ja sen merkityksestä tehdään hyviä havain-
toja. Tapaukset ovat hyvin tunnettuja ja
mielenkiintoisia, mutta niiden kirjo voisi
olla laajempikin – mukaan olisi voinut na-
pata vaikkapa ajankohtaisen vihapuhe-
analyysiä havainnollistavan jutun tai riita-
asian, joidenlaisia Suomessakin on nähty
(ks. esim. Vitikka 2014). Kokonaisuudessa
forensinen lingvistiikka jää, ikävä kyllä,
vetävän dekkarinarratiivin varjoon.

JESSICA LINDSTRÖM
etunimi.lindstrom@yle.fi

Kirjoittaja on suomen kielen maisteri
ja suoratekstittäjä Yleisradiossa.

Lähteet

- BROEDERS, TON 1999: Some observations on
the use of probability scales in forensic
identification. – *Forensic Linguistics* 6 s.
228–241.
- COULTHARD, MALCOLM 2010: Experts and
opinions. In my opinion. – Malcolm
Coulthard & Alison Johnson (toim.), *The
Routledge handbook of forensic linguistics*
s. 473–486. London: Routledge.
- GRANT, TIM 2008: Approaching questions
in forensic authorship analysis. – John
Gibbons, & M. Teresa Turell (toim.),
Dimensions of forensic linguistics s. 215–
229. Amsterdam: John Benjamins.
- RENTOLA, ROOSA 2017: *Forensinen lingvis-
tiikka. Kielentutkimuksen hyödyntämi-
nen esitutkinnassa ja tuomioistuimessa.*
Opinnäytetyö. Tampere: Poliisiammatti-
korkeakoulu.
- SALMI-TOLONEN, TARJA 2008: Forensista
lingvistiikkaa. Kielentutkimuksen juri-
disia sovelluksia. – Richard Foley, Tarja
Salmi-Tolonen, Iris Tukiainen & Birgitta
Vehmas (toim.), *Kielen ja oikeuden koh-
taamisia. Heikki E. S. Mattilan juhla-*
kirja s. 375–393. Helsinki: Talentum.
- SOLAN, LAWRENCE M. 1998: Linguistic
experts as semantic tour guides. *Forensic
Linguistics* 5 s. 87–106.
- 2010: The Forensic linguistic. The expert
linguist meets the adversarial system. –
Malcolm Coulthard & Alison Johnson
(toim.), *The Routledge handbook of
forensic linguistics* s. 395–407. London:
Routledge.
- SVARTVIK, JAN 1968: *The Evans statements.*
A case for forensic linguistics. Göteborg:
University of Göteborg.
- TIILILÄ, ULLA 2014: Verbaaliset sormen-
jäljet. Kielentutkimus huijausten ja rikos-
ten tutkinnassa. *Kielikello* 4/2014 s. 14–17.
- VITIKKA, ELINA 2014: *Vihapuhetta vai ei?*
*Reseptioanalyysia vihapuheen kielestä
ja kontekstista.* Pro gradu -tutkielma.
Helsinki: Helsingin yliopisto.